

Kamila Rezmer-Płotka¹

Medycyna naturalna a Kościół katolicki – wątpliwości i uwagi o charakterze biopolitycznym

Wprowadzenie

Fascynacja Wschodem jest obecna w kulturze zachodniej od dawna, jednak w ostatnich latach obserwuje się wyraźny wzrost zainteresowania tym, co ma on do zaoferowania współczesnemu człowiekowi. Bardzo popularne stają się różnego rodzaju praktyki wschodnie², takie jak: *mindfulness*, joga czy medytacja, które mają według osób praktykujących szczególnie korzystny wpływ na redukcję stresu, wzmocnienie koncentracji czy dobre samopoczucie fizyczne i psychiczne. Niestabnąca jest również popularność różnych rodzajów sztuk walki czy licznych publikacji poświęconych świadomemu życiu, buddyzmowi, które pojawiają się na rynku wydawniczym. Często w kulturze wschodniej poszukuje się też przesłanek uzasadniających stosowanie diety wegańskiej i wegetariańskiej, a w sklepach pojawiają się dodatki do wewnątrz np. z wizerunkami tamtejszych bóstw. Nie dziwi więc fakt, że coraz więcej osób wykazuje zainteresowanie także medycyną naturalną, która z powodzeniem jest praktykowana na Wschodzie. Jedną z jej form jest m.in. ajurweda, która jest przedmiotem tego artykułu. Ten przykład wydaje się najbardziej interesujący, ponieważ pomimo tego, że Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) uznała ją za najstarszy system opieki zdrowotnej, a od 1979 roku została oficjalnie uznana

¹ Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1458-5076>, e-mail: kamila.rezmer@onet.pl.

² K. Rezmer, *Wschodnie praktyki na rzecz świadomego życia rozpowszechniane w Polsce: na przykładzie „Projektu Egoistka” Dagmary Skalskiej*, [w:] *Azja, kultura, społeczeństwo i edukacja*, red. J. Marszałek-Kawa, K. Kakareko, Toruń 2018, s. 63–74; K. Rezmer-Płotka, *Stosunek katolicyzmu wobec praktyk wschodnich w kontekście semiotyki ciała jako praktyki biopolitycznej*, [w:] K. Rezmer-Płotka, T. Sińczak, P. Majewski, *Studia nad geopolityką i biopolityką wybranych państw azjatyckich*, Toruń 2020.

przez tę organizację³, to nadal wzbudza wątpliwości, czasami kontrowersje i jest przedmiotem wielu dyskusji. Stała się także obiektem zainteresowania Kościoła katolickiego, stąd też zasadne wydają się podjęcia badań nad postawą tej instytucji wobec ajurwedy oraz próba określenia charakteru pojawiających się zastrzeżeń. W tym celu przeprowadzono analizę dokumentu Papieskiej Rady Kultury – Papieskiej Rady do Spraw Dialogu Międzyreligijnego *Jezus Chrystus Dawcą Wody Życia. Chrześcijańska refleksja na temat New Age*. Zweryfikowano również następującą hipotezę: wątpliwości i zastrzeżenia Kościoła katolickiego w stosunku do ajurwedy mają charakter biopolityczny. Następnie pomocniczo do analizy włączono wypowiedzi wybranych reprezentantów Kościoła katolickiego na temat medycyny wschodniej.

Ajurweda

Początków ajurwedy należy upatrywać w Indiach i w hinduizmie. Wskazuje się, że wedy będące źródłem wiedzy ajurwedycznej, zostały objawione przez Brahme, a więc boskiego stwórcę wszechświata⁴. Medycyna ajurwedyczna, w przeciwieństwie do zachodniego stosunku wobec choroby, traktuje człowieka jako integralną całość, na którą składają się ciało, umysł i dusza. W ajurwedzie nie leczy się wyłącznie choroby, ale podejmuje się też wysiłki na rzecz profilaktyki, podnoszenia jakości życia, wzmacniania witalności i utrzymywania jej przez lata⁵. Partap Chauhan – popularny lekarz ajurwedyjski – twierdzi, że podstawowym celem ajurwedy „jest wspomaganie równoważenia umysłu, ciała i duszy oraz szukania harmonii z naturalnym środowiskiem na przestrzeni całego życia człowieka”⁶. Z ajurwedą silnie powiązane są również takie techniki, jak joga i ćwiczenia oddechowe, ale też medytacja, muzykoterapia czy astrologia⁷.

Podstawowym założeniem leżącym u podstaw ajurwedy jest to, że wszystko na świecie składa się z pięciu elementów: ziemi, wody, ognia, powietrza i eteru. Według tego podziału pogrupowane są też wszystkie tkanki w ciele człowieka, a ponadto te pięć elementów wyraża się w trzech podstawowych konfiguracjach, tj. doszach. Każda z nich występuje u człowieka w różnych proporcjach i odpowiedzialna jest za różne funkcje w organizmie. Są to *vata*, *pitta*

³ K. Siekierzyńska, *Ajurweda – największy skarb Kerali*, <https://readandfly.pl/ajurweda-najwiekszy-skarb-kerali/> [dostęp: 1.09.2020].

⁴ K. Lindloff, *Ajurweda. Naturalny sposób na dobre samopoczucie*, Warszawa 2005, s. 8.

⁵ Ibidem, s. 8.

⁶ P. Chauhan, *Ajurweda i piękno*, Warszawa 2017, s. 37.

⁷ K. Lindloff, op.cit., s. 11.

i *kapha*. Cechy charakterystyczne każdej z nich mają się przejawiać w fizyczności, temperamencie i cechach osobowości⁸. W ajurwedzie i jej holistycznym podejściu zdrowie odpowiada równowadze tych trzech stanów⁹.

Kościół katolicki a ajurweda

Podstawę analizy stosunku Kościoła katolickiego w stosunku do ajurwedy stanowi dokument Papieskiej Rady Kultury – Papieskiej Rady do Spraw Dialogu Międzyreligijnego *Jezus Chrystus Dawcą Wody Życia. Chrześcijańska refleksja na temat New Age*¹⁰. Choć w dokumencie ani razu nie pojawia się termin ajurweda, to na podstawie przykładowych synonimów typu „medycyna holistyczna” czy „terapię alternatywne” oraz wymienianych i opisywanych metod leczenia można łatwo dostrzec, że w większości stanowią praktyki wchodzące w skład ajurwedy. W dokumencie pojawia się stwierdzenie, że „New Age oferuje wschodnią formułę w zachodnich terminach”¹¹. Z kolei Robert Ptaszek wskazuje, że terminem „New Age” można określić „ośrodki i wspólnoty łączące dokonania zachodniej nauki i filozofii z religijno-mistyczną myślą Indii i Dalekiego Wschodu w celu opracowania skutecznych i dostępnych dla jak największej liczby ludzi technik doskonalenia samoświadomości”¹². W samym dokumencie również wskazuje się, że tradycje, które włączyły się w ruch New Age, to m.in. buddyzm Zen czy joga¹³. Pomocniczo w ramach uzupełnienia analizy przywołano też przykładowe wypowiedzi duchownych dotyczące praktykowania technik właściwych dla ajurwedy. W artykule skoncentrowano się wyłącznie na treściach odnoszących się bezpośrednio do medycyny i stosowanych w jej ramach metodach oraz technikach, całkowicie pominięto zagrożenia, które odnosiły się do religijności New Age.

Zarzuty, jakie stawiane są w dokumencie medycynie holistycznej, to¹⁴:

- twierdzenie, że terapie alternatywne są w stanie patrzeć na człowieka jako całą osobę, koncentracja na uzdrawianiu, nie zaś leczeniu;

⁸ P. Chauhan, op.cit., s. 38–39.

⁹ A. Walczak, *Korzenie i współczesna medycyna ajurwedyjska – wybrane zagadnienia*, „Hygeia Public Health” 2013, nr 48 (3), s. 256.

¹⁰ Papieska Rada Kultury – Papieska Rada Do Spraw Dialogu Międzyreligijnego, *Jezus Chrystus Dawcą Wody Życia. Chrześcijańska refleksja na temat New Age*, Poznań 2003.

¹¹ Ibidem.

¹² R. T. Ptaszek, *Badania nad New Age w Polsce*, [w:] *Badania religiologiczne w Polsce*, red. Z. Kupisiński, Lublin 2011, s. 93–94.

¹³ Papieska Rada Kultury – Papieska Rada Do Spraw Dialogu Międzyreligijnego, op.cit.

¹⁴ Ibidem.

- związek pomiędzy duchowymi a fizycznymi aspektami, który ma się przejawiać w systemie immunologicznym lub indyjskich czakrach;
- choroba i cierpienie to rezultat działań sprzecznych z naturą;
- przekonanie o tym, że człowiek żyjący w harmonii z naturą może spodziewać się bycia znacznie zdrowszym i mieć powodzenie w zakresie kwestii materialnych (warto w tym miejscu zaznaczyć, że dla Kościoła katolickiego za życie zgodne z naturą uznaje się życie zgodne z religią, analogicznie: z prawem naturalnym);
- uznawanie przez część z uzdrowicieli, że „w gruncie rzeczy śmierć nie jest nieunikniona”;
- rozwój ludzkiego potencjału skutkuje wchodzeniem w kontakt z „wewnętrzną boskością i z tymi częściami naszego »ja«, które zostały odcięte i stłumione”;
- stosowanie narkotyków bądź technik poszerzania umysłu w ramach „psychologii transpersonalnej”;
- szaman postrzegany jako pośrednik pomiędzy transpersonalnym królestwem duchów i bogów a światem ludzi;
- propagowanie medycyny holistycznej za sprawą różnych podejść, których geneza może sięgać tradycji religijnych, ezoterycznych czy związanych z teoriami psychologicznymi;
- kwestia reinkarnacji jako uczestnictwa w kosmicznej ewolucji oraz dostęp do poprzednich żyć za sprawą snów i technik medytacyjnych.

W dokumencie wprost wymienia się także przykładowe praktyki właściwe dla New Age w rozumieniu Kościoła katolickiego, takie jak: „akupunkturę, biofeedback, chiropraktykę, kinezylogię, homeopatię, irydologię, masaże i różne rodzaje »pracy z ciałem« (jak na przykład orgonomia, Feldenkrais, refleksologia, Rolfing, masaż polaryzacyjny, dotyk terapeutyczny itp.), medytację i wizualizację, terapie odżywianiem, uzdrowienie psychiki, różne rodzaje terapii ziołowych, leczenie kryształami, metalami, muzyką lub kolorami, terapie reinkarnacyjne, a w końcu programy dwunastu kroków i grupy samopomocy”¹⁵. Wymienione praktyki to w większości zabiegi stosowane w ramach ajurwedy.

Jeżeli zaś chodzi o stosunek poszczególnych osób będących członkami Kościoła katolickiego, to przykładowo siostra Michaela Zofia Pawlik, która jest misjonarką, znawczynią kultury i religii Indii na łamach miesięcznika „Egzorcysta” wskazuje, że przede wszystkim trzeba zwrócić uwagę na to, czy praktykowane w ramach ajurwedy techniki są znane fizykoterapii, a nawiązanie do wedyjskich źródeł ma tylko na celu wzmocnić atrakcyjność praktyk, czy też

¹⁵ Ibidem.

podczas ćwiczeń następuje przejście do rytuałów właściwych dla innej duchowości, religii, a nawet praktyk pogańskich¹⁶. Z kolei ks. dr Włodzimierz Cyran, biblista i egzorcysta, dopatruje się w medycynie holistycznej jednej z podstaw New Age i stwierdził, że uprawiający tego typu medycynę znacznie przekraczają kompetencje właściwe dla zawodów takich jak lekarz czy kosmetolog, zmierzając w kierunku psychologa, a nawet kapłana¹⁷. To stanowisko *de facto* jest spójne z dokumentem rady papieskiej, w którym jako zarzut postawiono m.in. koncentrowanie się na uzdrawianiu, nie zaś na leczeniu, stosowanie narkotyków bądź technik poszerzania umysłu w ramach „psychologii transpersonalnej” czy też wprowadzenie pojęcia szamana.

Ciekawą wypowiedzią w tym kontekście jest opinia abp. Henryka Hosera, który podczas uroczystości nadania jednemu ze szpitali imienia Matki Bożej Nieustającej pomocy wskazywał, że „dobra medycyna to taka, która szuka przyczyn, a nie jedynie leczy skutki choroby”¹⁸, a więc holistyczna.

Powstaje pytanie, czy wątpliwości i zastrzeżenia Kościoła katolickiego w stosunku do ajurwedy mają charakter biopolityczny. Przede wszystkim należałoby nawiązać do samego pojęcia biopolityki i jednego z jego prekursorów, a mianowicie Michela Foucaulta, który pisał w jednym ze swoich dzieł: „Historyczna chwila dla dyscyplin nadchodzi w momencie, gdy rodzi się wiedza na temat ludzkiego ciała, zmierzająca nie tyle do udoskonalenia jego zdolności czy zwiększenia jego podporządkowania, ale do stworzenia układu, który za pomocą jednego wspólnego mechanizmu czyni je tym posłuszniejszym, im bardziej jest ono pożyteczne, i na odwrót. [...] Oto chwila narodzin »anatomii politycznej«, [...] określa ona, w jaki sposób można wpływać na ciała innych”¹⁹. Pomimo wielości definicji biopolityki ta wydaje się najbardziej adekwatna w przypadku tej analizy, ponieważ odnosi się do mechanizmów, które sprawiają, że określony podmiot lub grupa podmiotów mogą oddziaływać na ciała innych podmiotów. Z kolei Bartosz Płotka przyjmuje następującą definicję biopolityki: „działania polityczne mające na celu realizację interesów w zakresie kwestii bioetycznych”²⁰. Co ważne, definicja ta jest jak najbardziej użyteczna,

¹⁶ M.Z. Pawlik OP, *Masaż Shantala*, <https://www.miesiecznik egzorcysta.pl/drogowskazy/item/670-masaz-shantala> [dostęp: 2.09.2020].

¹⁷ M. Patynowska, *Inicjacja lucyferyczna na wakacjach*, <https://www.fronda.pl/a/inicjacja-lucyferyczna-na-wakacjach,30336.html> [dostęp: 3.09.2020].

¹⁸ *Abp Hoser: dobra medycyna ma charakter holistyczny*, <https://ekai.pl/abp-hoser-dobra-medycyna-ma-charakter-holistyczny/> [dostęp: 4.09.2020].

¹⁹ M. Foucault, *Nadzorować i karać*, Warszawa 1998, s. 133.

²⁰ B. Płotka, *Mysł biopolityczna w Polsce w latach 1989–2015*, rozprawa doktorska obroniona na WPiSM UMK, Toruń (w druku).

jeśli poczynione zostaną trzy główne założenia, tj. 1) powszechny konsensus dot. kwestii, które uznawane są za biopolityczne; 2) podmiotami politycznymi w kwestiach biopolitycznych są: jednostki, biospołeczności, komitety eksperckie, organizacje pozarządowe, państwa, organizacje międzynarodowe; 3) biopolityka nie jest nową formą sprawowania władzy i nie jest odrębna od polityki, stanowi raczej jej subdyscyplinę, formę polityki szczegółowej²¹. W przypadku tej definicji niezwykle istotne są dokonane przez autora założenia, które można odnieść do niniejszej pracy. Po pierwsze, biopolityczne stają się praktyki wschodnie, a po drugie, podmiotami będą w tym przypadku jednostki i biospołeczności, czyli np. osoby z kręgów kultury wschodniej, nazywane nauczycielami czy ogólnie medycy posiadający kwalifikacje w zakresie stosowania zabiegów właściwych dla ajurwedy, a więc również ci, których Kościół określa jako szamanów.

Przydatną kategorią w ramach biopolityki dla tego artykułu może być natomiast semiotyka ciała, w ramach której ciało to nie tylko organizm biologiczny, ale forma, która sama w sobie jest nośnikiem wartości, symboli czy przypisywanych przez społeczeństwo znaczeń. Wspólnota stanowi nauczyciela, który indywidualnie uczy sposobów odczytywania przekazu na podstawie analizy mimiki i gestykulacji czy przyjmowanych postaw. Cechy takie są pożądane i pozwalają zachować ciągłość określonych praktyk społecznych, pomimo przemijalności i zmian mających miejsce w społeczeństwie²². Na podstawie analizy dokumentu *Jezus Chrystus Dawcą Wody Życia. Chrześcijańska refleksja na temat New Age* wydaje się, że Kościół katolicki traktuje i interpretuje działania podejmowane w ramach ajurwedy jako praktyki biopolityczne, choć ajurweda sama w sobie nie stanowi przekazu, a raczej technikę samodoskonalenia.

Kościół katolicki w ogólnie pojętych praktykach dostrzega system o charakterze religijnym bądź pseudoreligijnym, a więc tym samym niebezpiecznym, mogącym mieć związek z sektami, zupełnie nowym typem duchowości. W systemie tym określone podmioty za sprawą stosowanych technik mających korzenie religijne bądź wręcz przeciwnie sięgającym, np. do magii, praktyk pogańskich, mogą oddziaływać na ciała innych podmiotów. Stosowane w ramach ajurwedy praktyki stają się więc nośnikiem wartości i symboli sprzecznych z nauczaniem Kościoła katolickiego, a jednocześnie niemożliwych do pogodzenia z wyznawanym przez katolika systemem wartości chrześcijańskich.

²¹ Ibidem.

²² J.L. Lemke, *Textual politics. Discourse and Social Dynamics*, London 2005, s. 70–75.

Podsumowanie

Poza analizowanym dokumentem właściwie nie ma przyjętego ogólnie stanowiska w Kościele katolickim, które wprost i bezpośrednio odnosiłoby się do ajurwedy. Można dostrzec postawę dość zachowawczą i pojedyncze wypowiedzi duchownych, którzy również unikają zajmowania radykalnego stanowiska. Znacznie częściej Kościół katolicki odnosi się do jogi i medytacji. Zasadność zastosowania kategorii semiotyki ciała w odniesieniu do ajurwedy i stosunku Kościoła katolickiego wyjaśnia fakt, że na podstawie analizy dokumentu można wywnioskować, że Kościół katolicki traktuje i interpretuje działania podejmowane w ramach ajurwedy jako praktyki biopolityczne, a więc oddziaływanie określonych podmiotów poprzez określone zabiegi na cielesność innych w sposób nacechowany symbolicznie, niosący zagrożenia o charakterze duchowym, niewolny od obcej religijności. Z drugiej strony pojawia się pytanie, czy w przypadku ajurwedy nie jest tak, jak w przypadku innych praktyk wschodnich, że jest ona przykładem dualizmu właściwego dla Indii, gdzie praktyka życia codziennego przeplata się z wierzeniami. Pojawiają się także pytania i wątpliwości, czy możliwe jest przetransponowanie wartości i duchowości Indii na grunt innego kulturowo rejonu w takim stopniu, w jakim zakłada Kościół. Czy nie jest to raczej forma reklamy bądź próby dostosowania praktyk Wschodu do mentalności i możliwości Zachodu? Pojawiają się bowiem zarzuty, że ktoś, kto nie urodził się w Indiach i nie jest ukształtowany przez tamtejsze wzorce kulturowe, nie może w pełni realizować praktyk wschodnich, a jedynie stosuje je w ograniczonym lub powierzchownym zakresie. Istotny jest w tym przypadku fakt, że ajurwedę uznała także Światowa Organizacja Zdrowia.

Bibliografia

- Abp Hoser: *dobra medycyna ma charakter holistyczny*, <https://ekai.pl/abp-hoser-dobra-medycyna-ma-charakter-holistyczny/>.
- Chauhan P., *Ajurweda i piękno*, Warszawa 2017.
- Foucault, M., *Nadzorować i karać*, Warszawa 1998.
- Lemke L.J., *Textual politics. Discourse and Social Dynamics*, London 2005.
- Lindloff K., *Ajurweda. Naturalny sposób na dobre samopoczucie*, Warszawa 2005.
- Papieska Rada Kultury – Papieska Rada Do Spraw Dialogu Międzyreligijnego, *Jezus Chrystus Dawcą Wody Życia. Chrześcijańska refleksja na temat New Age*.
- Patynowska M., *Inicjacja lucyferyczna na wakacjach*, <https://www.fronda.pl/a/inicjacja-lucyferyczna-na-wakacjach,30336.html>.
- Płotka B., *Mysł biopolityczna w Polsce w latach 1989–2015*, rozprawa doktorska obroniona na WPiSM UMK, Toruń (w druku).

- Ptaszek T.R., *Badania nad New Age w Polsce*, [w:] *Badania religiologiczne w Polsce*, red. Z. Kupisiński, Lublin 2011.
- Rezmer K., *Wschodnie praktyki na rzecz świadomego życia rozpowszechniane w Polsce: na przykładzie „Projektu Egoistka” Dagmary Skalskiej*, [w:] *Azja, kultura, społeczeństwo i edukacja*, red. J. Marszałek-Kawa, K. Kakareko, Toruń 2018.
- Rezmer-Płotka K., Sińczak T., Majewski P., *Studia nad geopolityką i biopolityką wybranych państw azjatyckich*, Toruń 2020.
- Siekierzyńska K., *Ajurweda – największy skarb Kerali*, <https://readandfly.pl/ajurweda-najwiekszy-skarb-kerali/>.
- Pawlik M.Z. OP, *Masaż Shantala*, <https://www.miesiecznik egzorcysta.pl/drogowskazy/item/670-masaz-shantala>.
- Walczak A., *Korzenie i współczesna medycyna ajurwedyjska – wybrane zagadnienia*, „Hygeia Public Health” 2013, nr 48 (3).

Natural Medicine and Catholic Church – Comments and Biopolitical Remarks

Summary

Currently, we observe a significant increase in interest in Eastern practices in the West, including natural medicine. In this context, it is important that in 1979 the World Health Organization (WHO) recognized Ayurveda as the oldest health-care system. Ayurveda has also become an object of interest of the Catholic Church. The article examines the institutions' attitude toward Ayurveda and determines the nature of doubts and reservations that arise around it. To this end, an analysis of the document of the Pontifical Council of Culture – The Pontifical Council for Interreligious Dialogue *Jesus Christ the Giver of the Water of Life. Christian reflection on the New Age* was carried out. Subsequently, the statements of selected representatives of the Catholic Church were included in the analysis. The following hypothesis has been verified: the Catholic Church's doubts and objections to Ayurveda are of biopolitical nature. Based on the analysis of the document, it can be concluded that Catholic Church treats and interprets Ayurveda activities as biopolitical practices.

Keywords: Ayurveda, Catholic Church, biopolitics, Eastern practices, natural medicine

Натуральная медицина а католическая церковь – сомнения и замечания о биополитическом характере

Резюме

В настоящее время на Западе наблюдается явный рост интереса к восточным практикам, в том числе к натуральной медицине. В этом контексте примечательно, что в 1979 году Всемирная организация здравоохранения (ВОЗ) признала Аюрведу старейшей системой здравоохранения. Аюрведа также стала объектом интереса католической церкви. В статье предпринята попытка изучить отношение этого института к Аюрведе и определить характер возникающих сомнений и оговорок. С этой целью был проведен анализ документа Папского совета по культуре – Папского совета по межрелигиозному диалогу *Иисус Христос, Податель воды жизни. Христианские размышления о Новой Эре*. Затем в качестве вспомогательной части анализа были включены высказывания избранных представителей Католической церкви. Подтверждена также следующая гипотеза: сомнения и оговорки католической церкви по отношению к Аюрведе носят биополитический характер. На основании анализа документа можно сделать вывод, что католическая церковь трактует и интерпретирует действия, предпринимаемые в рамках Аюрведы, как биополитические практики.

Ключевые слова: аюрведа, католическая церковь, биополитика, восточные практики, натуральная медицина